
Складові мовно-комунікативної компетентності вчителя

*Покроєва Любов,
доктор філософії, доцент,
ректор Харківської академії неперервної освіти
, заслужений працівник освіти України*

Освітній процес – процес оволодіння знаннями, уміннями, навичками / компетентностями, виховання та самовиховання – процес формування особистості. Результатами освіти є освіченість і вихованість, а не просте засвоєння формальних знань і навичок; гуманність поглядів, свобода самовиявлення, творча самореалізація особистості.

Рекомендаціями Європейського Парламенту та Ради від 18 грудня 2006 року «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» визначено компетентності як набір знань, навичок і відношень, що стосуються ситуації. Вони необхідні всім громадянам для особистої реалізації та розвитку, активного громадянського життя, соціальної єдності та можливості працевлаштування. ЄВРОПЕЙСЬКІ ЕТАЛОННІ РАМКИ включають такі основні компетенції (компетентності): спілкування рідною мовою; спілкування іноземними мовами; знання математики та загальні знання у сфері науки і техніки; навички роботи з цифровими носіями; навчання заради здобуття знань; соціальні та громадянські навички; ініціативність і практичність; обізнаність і самовираження у сфері культури.

В Україні з 2018 року впроваджується реформа в освіті на основі Концепції «Нова українська школа» (НУШ). Кожному педагогові слід визначити особливості власної діяльності за цією концепцією, розібратись у нових Державних стандартах, досконало знати освітні програми, оволодівати новими педагогічними технологіями.

Сучасні модернізаційні процеси в українській педагогіці базуються на ідеях незалежності та свободи, власної державності, культурної ідентичності й української народності, що є основою, над якою надбудовуються продиктовані вимогами часу нововведення, педагогічні інновації. Основоположними принципами конструювання змісту НУШ є гуманізація та гуманітаризація.

Міністерство освіти й науки України затвердило новий професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (наказ № 1225 від 29 серпня 2024 року). Документ визначає професійні компетентності та вимоги до освітньо-педагогічної діяльності вчителя. Метою професійної діяльності вчителя визначено організацію навчання та виховання здобувачів освіти під час здобуття ними повної загальної середньої освіти (далі – здобуття освіти) шляхом формування у них ключових компетентностей і світогляду на основі загальнолюдських і національних цінностей, а також розвитку інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, необхідних для успішної самореалізації та продовження навчання.

Професійним стандартом визначені трудові функції, які мають виконувати вчителі на своїх посадах, а це: навчання здобувачів освіти предметів (інтегрованих курсів); партнерська взаємодія з учасниками освітнього процесу; участь в організації безпечного та здорового освітнього середовища; провадження освітнього процесу; безперервний професійний розвиток. Щоб забезпечити

виконання цих функцій, педагоги мають володіти такими професійними компетентностями: мовно-комунікативною, предметно-методичною, інформаційно-цифровою, психологічною, емоційно-етичною, компетентністю педагогічного партнерства, інклюзивною, здоров'язбережувальною, прогностичною, організаційною, оцінювально-аналітичною, здатністю до навчання впродовж життя. Також додано ще два додаткові компоненти: комунікація, відповідальність і автономія. Опис компетентностей міститься безпосередньо в тексті Професійного стандарту.

Кожній трудовій функції притаманні певні компетентності. Кожна компетентність, що визначена у Професійному стандарті, включає в себе: здатності, знання, уміння та навички, комунікації, відповідальність і автономію.

Насамперед, кожному педагогові треба набувати й удосконалювати складові своїх мовно-комунікативної та предметно-методичної компетентностей.

Так, здатність за мовно-комунікативною компетентністю передбачає: забезпечувати здобувачам освіти навчання державною мовою; забезпечувати здобувачам освіти навчання мовою відповідного корінного народу або національної меншини України; формувати й розвивати мовно-комунікативні вміння та навички здобувачів освіти.

Здатність за предметно-методичною компетентністю – моделювати зміст освіти відповідно до обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти, визначених державними стандартами освіти; формувати й розвивати в здобувачів освіти ключові компетентності та наскрізні вміння, визначені державними стандартами освіти; здійснювати інтегроване навчання здобувачів освіти; добирати й використовувати сучасні та ефективні методики й технології навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти; формувати ціннісні ставлення у здобувачів освіти.

Розуміючи обсяг знань за мовно-комунікативною компетентністю, а це знання норм і стилів української літературної мови, використання усного й писемного мовлення; інтонаційних і позамовних засобів виразності мовлення, учителям треба звернути увагу на те, як поглибити свої знання.

Серед умінь і навичок, що підтверджують мовно-комунікативну компетентність учителя, – вільне володіння державною мовою, уміння застосовувати прийоми й методи збагачення мовлення здобувачів освіти для висловлювання ними думок, почуттів і ставлень, сприяння мовленнєвій творчості здобувачів освіти.

Ще однією важливою складовою мовно-комунікативної компетентності є комунікації, що передбачають: комунікувати з учасниками освітнього процесу державною мовою для здійснення професійної діяльності; підтримувати комунікацію здобувачів освіти, які належать до корінних народів і національних меншин, з увагою до міжкультурної взаємодії; взаємодіяти з учасниками освітнього процесу, застосовуючи конструктивну комунікацію.

Важливе місце в мовно-комунікативній компетентності вчителя посідають відповідальність і автономія: особливо треба виявляти мовну стійкість і відповідальність у дотриманні мовного законодавства; сприяти налагодженню конструктивної взаємодії між учасниками освітнього процесу.

ДЕ МОЖНА ВИКОРИСТОВУВАТИ ПРОФЕСІЙНИЙ СТАНДАРТ УЧИТЕЛЯ: для самооцінювання вчителів, під час атестації та сертифікації, для визначення перспектив свого професійного розвитку; для планування навчання в системі післядипломної освіти.

Мікрокваліфікація – формальний підсумок невеликого за обсягом навчання, який засвідчує здобуття особою визначеної сукупності результатів навчання за конкретним напрямом. Мікрокваліфікації – доповнення до основної кваліфікації. Програми набуття мікрокваліфікацій розробляються з метою надання особам, які навчаються, додаткових знань, умінь, навичок або компетентностей за конкретним напрямом, відповідно до особистих освітніх потреб або потреб ринку праці. ***Зверніть увагу на вимоги до мікрокваліфікацій.***

- Цілеспрямованість – мікрокваліфікації мають бути зорієнтовані на цільові групи в навчанні (мета, зміст).

- Зорієнтованість на особу, яка навчається, адже особи, які навчаються, беруть участь у внутрішніх і зовнішніх процесах забезпечення якості, тому набуті мікрокваліфікації потребують постійного вдосконалення.

- Зрозумілість – мікрокваліфікації повинні бути вимірюваними, порівнюваними та зрозумілими, мають містити інформацію про результати навчання, обсяг необхідного навчального навантаження, зміст, форми навчання.

- Якість – мікрокваліфікації підлягають внутрішньому та зовнішньому забезпеченню якості в системах, що їх розробляють і надають (у закладі освіти); повинні відповідати поставленим цілям, належно документуватися, а також відповідати потребам і очікуванням осіб, які навчаються.

- Модульність – мікрокваліфікації розробляються у вигляді модулів для того, щоб до них можна було додавати інші мікрокваліфікації, створюючи більші кваліфікації (наприклад, часткові чи повні); вони є інструментом підтримки гнучких траєкторій навчання.

Як отримати мікрокваліфікацію? Програми здобуття мікрокваліфікацій складаються з вибірових тем.

Наприклад, тематичний спецкурс у ХАНО (*сайт, головна сторінка, підвищення кваліфікації, програми тематичних спецкурсів*). Приклади тем: Дистанційне навчання, Інклюзивна освіта, Харківщинознавство, Інтегрований курс «Мистецтво», Інтегрований курс «Образотворче мистецтво і трудове навчання», Медіаосвіта як технологія виховання в НУШ, Домедична допомога, Профілактика дитячого травматизму, Психологічна допомога, Підготовка тренерів-педагогів за програмою і субвенцією НУШ.

Напрями використання педагогом набутих мікрокваліфікацій: цільова підготовка за власними інтересами, розширення спектру надання освітніх послуг, професійний розвиток викладачів, додатковий заробіток.

РЕЗЮМЕ. Актуальними завданнями вчителя для власного професійного розвитку є: оволодіння професійними компетентностями, постійне вдосконалення професійних компетентностей, набуття мікрокваліфікацій. Набуття мікрокваліфікацій сприяє професійному розвитку педагога; але навіть набір мікрокваліфікацій не може замінити основну кваліфікацію.

Використані джерела:

1. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/

2. Наказ МОНУ від 29.08.2024 № 1225 «Про затвердження професійного стандарту вчителя закладу загальної середньої освіти». URL: <https://mon.gov.ua>

3. Ціннісні орієнтири сучасної української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Serpneva%20conferentcia/2019/Presentation-Roman-Stesichin.pdf>